

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií

Historický kontext multilaterálního obchodního systému (GATT/WTO)

Oldřich Krpec, FSS MU

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Liberální mezinárodní obchodní systém 19. století

- **Změna** v zahraničně-obchodní politice:
 - **Zákony o plavbě** liberalizovány ve 20. letech 19.st, zrušeny **1849**;
 - **GB doktrína volného obchodu**, jednostranné zrušení cel a obchodních omezení;
 - **1860 Cobden-Chevalier** dohoda a bilaterální smlouvy (**MFN**);
- Obchodní **imperialismus**:
 - Prosazení **volného obchodu** v **Indii, Číně, Persii, Otomanském impériu**, Thajsku, povinnost nízkých cel v **Japonsku**;
 - **Dezindustrializace**, ale není povinnost obchodu jen s mateřským územím (ZoP);
- **Pozitivní dopad** na světovou ekonomiku:
 - Posílení **specializace**, šíření **technologií**;
 - Příliv **kapitálu** do oblastí s nerostnými surovinami;
 - Systém **zlatého standardu**;
 - **Britská poptávka** – motor růstu i pro ochranářské země (USA);
- Mezinárodní **obchodní systém**: **světová cena**, kapitál, informace, **migrace**;
 - Rozsah a hloubka integrace:
 - **politická regulace**, **kolonie** jako **odbytiště** a zdroje surovin a komodit,
 - prosazování zájmů mateřských území (suroviny, potraviny, odbyt); **mocenská asymetrie**;
 - **Limity** mezinárodního obchodu:
 - **vzdálenost** a dopravní náklady- **nezapojení** rozsáhlých oblastí;
 - **malá velikost sektoru IT** mimo západ;
- Od konce 19st **posilování PROT**; **industrializace** GER a kont. (státní zásahy a infant); **slábnutí GB hegemonie**, přehodnocování pozice FT;

Důsledky první světové války

- **Předválečné** úrovně mezin. **obchodu** dosaženo **1924**;
- Prodloužení **hranic** vznikem nových států – problémové země (nacionalismus - protekcionismus);
- **USA** (extra E) **produkce** i odbyt během války **stouply**:
 - **ceny** surovin a potravin **vysoké**, trhy zaručeny;
 - **investice** do nových **technologií** (zemědělci) a zadlužení – po válce návrat Evropské konkurence;
- **Mimoevropské** země ztratily během války dodávky prům. výrobků a **industrializovaly**
 - po válce **konkurence** Evropy;
 - **evropští** producenti – čelili **novým** lokálním **výrobcům**, byli **vytěsněni americkou** konkurencí; exportní příjmy přitom nutně potřebovali...
- **Německo**:
 - katastrofální výsledek **pařížské mírové konference**, ztráty **území** (13% + 10% obyvatel) **surovin** (75% rudy, 25% uhlí) (okupovány kolonie, zabaveny zahraniční investice, dovoz surovin bez deviz nemožný), **průmyslu**;
 - drastické **reparace** (33 mld USD 2x HDP); **okupace Porúří** 1922, žádné zdroje peněz;
 - nastartovaná **inflační spirála** (1:4,2 1914 – 1:4,2tril 1923);
 - 1923 reálný HDP na 50% 1913; USA začíná půjčovat...

Keynes a makroekonomie protekcionismu

Nezaměstnanost 1920-1930: FT by měl být opuštěn ve prospěch protekce v GB konkrétních podmínkách: neflexibilní mzdy směrem dolů, závazek vlády držet fix a velká NEZ;

Rezistence k deflaci – organizované odbory a proletářský lektorát;

- brání poklesu nominálních mezd, klesnou ceny ale ne mzdy – to povede ke ztrátám businessu a NEZ;
- zlomí se to časem prostř. NEZ – ale sociální a politické síly vyžadují alternativní řešení;

Řešení:

- devalvace; dohoda o snížení mezd; subvence pro průmysl; racionalizace průmyslu...
- alternativa: **tarif** – zvýší výstup a ZAM,lepší OB (protekce zvýší ceny – za těchto podmínek žádoucí);

Keynes

- ochoten k protekci – větší ZAM buď zvýšením exportu nebo snížením importu (snazší + fiskální příjmy a zlepšení ToT);
- **klasici:** přesun ZAM mezi sektory bez dopadu na celkovou zaměstnanost; - to předpokládá že každý kdo ztratí jednu práci bude ochoten snižovat mzdu, dokud nedostane práci jinde (Vs. Keynes: za současných podmínek nesmysl);

Lionel Robbins – clo nezlepší depresi, ale bude mít hroživé mezinárodní konsekvence → **retaliace** + **naivita**, že se cla pak odbourají, až poslouží svému účelu;

LSE: není to lék na NEZ – země s vysokými cly mají větší NEZ než GB;

Keynes:

- věří snad někdo, že není žádný dopad na GB zaměstnanost, když se rozhodnu koupit GB auto místo US?
- **FT argument proti tarifům** jejímž cílem je vytáhnout pracovníky do práce pro kterou se relativně nehodí stojí na zásadním předpokladu, že bez cla by byli zaměstnání tam, kde se relativně hodí... a nepřipouští možnost, že by **nebyli zaměstnání vůbec**;

1931 GB vláda opustila **zlatý standard**, sterling prudce oslabil;

Gotfried Haberler 1950

- pokud **práce není mobilní** ale **ceny jsou flexibilní, stále FT**;
- pokud **obojí rigidní**, pak **může FT vést k NEZ**;

Joan Robinson 1946

- jakmile je **opuštěn předpoklad plné zaměstnanosti** IT model je rozbit;
- **idea** unikátní **přirozené rovnováhy** je **přízrak** – k dobrému či zlému musí být IT usměrňován vědomou politikou;

Milton Friedman 1953

- **flexibilní směnné kurzy** uvolní monetární politiku od sledování cíle konkrétní parity tak, že se může zaměřit na **cenovou stabilitu**;
- **deflační tlaky**, které vedly Keynesa k podpoře cel, mizí;

James Meade 1955

- **FT a fix** je **nekompatibilní** v současném světě – z triády stabilní ceny, stabilní kurzy, FT jsou dosažitelné pouze dva;
- **Keynesiánský rámec** zpochybněn na konci **1960s** – **problém inflace a NEZ**;

Milton Friedman

- **přirozená míra NEZ** – i když **ceny práce rigidní**, vláda **nemůže** permanentně **stimulovat ZAM** prostřednictvím **monetární ani fiskální politiky** – celý **důvod** pro **protekcí mizí**;

Velká hospodářská krize

Ve světě **deprese**, v **USA** stále **roste burza** (černý pátek a úterý 24.a 29.10.1929) (tržní hodnota **akcií NY**: září 1929: 90mld. → listopad 72mld. → červenec 1932 15,6mld.), **banky** požadují okamžité splacení dluhů...

Spojené státy přispěly k šíření krize:

- **Ochranářství** - Smoot-Hawley sazebník 1930, již 1922 Fordney-McCumber tariff (pro postižené zemědělce);

Zadlužené země **nemají** přístup k **trhům** a k **USD**:

- **unilaterálně** zvyšují **cla** aby je získaly, **minimalizují dovozy** aby je neutratily, snaží se **exportovat** aby je vydělaly (snižování **kurzu měn**);
- navíc **licence**, veterinární a obalové **regulace**, kapitálové **kontroly**, **monopolizace** zahr.obchodu;
- **chudé** země neměly **odbyt** pro své exportní komodity, neměly **za co kupovat** západní exporty...
- k tomu **pokles cen surovin** a **potravin** (omezení výroby obtížnější, **nadbytky**...);
- pokles cenových hladin – **deflace** – **propouštění**...
- *již dříve omezení imigrace do USA;*

V roce **1932** pokles světové **průmyslové výroby** na **64%** roku 1929

- (USA: 29-33 HNP -30%, investice -90%, prům. výroba -50%, ceny agri -60%, nezam. 1933 25,2%, deflace 20%);
- od roku 1929 do roku 1932 poklesl nominálně **mezinárodní obchod** na třetinu (z 3 mld. USD na 992 mil. USD) (US vývoz 1929-1933 z 5,24mld. na 1,61mld.);
- ještě v roce **1938** je **obchod** mezi vyspělými zeměmi **nižší** než **1913**;
- **izolace**, maximalizace **exportů** a minimalizace **importů** (včetně devalvací).

První mezinárodní řešení

- **Imperiální systém preferencí** – Otawa 1932, **FTA** v rámci **Comonwealthu** + reakce na dezintegraci SE;

Americký izolacionismus

- USA 1934 – **zákaz půjček** vládám, které nesplatily válečné dluhy (všechny);
- negativní důsledky → proto **1934 Reciprocal Trade Agreement Act** – umožňuje americké vládě vyjednat snížení cel s jinými zeměmi na bilaterální úrovni (ideový průlom?).

Vývoj po roce 1945

Politický kontext poválečného období

- už během 2sv. války **reflexe meziválečné** situace...
- USA chtějí zrušení Imperiálních preferencí, GB chtějí snížení US cel;
- **Ženeva** – cíl: liberalizace + zabránění diskriminace (ITO);

Keynesiánství, znárodňování, významná role státu:

- nízká nezaměstnanost (i nízká inflace), rychlý růst (US-E-JAP);
- **Evropa** – do roku **1953** napravena většina **škod**:

USA po roce 1945 – **hegemon**:

- 60% průmyslové výroby západu;
- přesvědčení o zodpovědnosti za chod svět. ekonomiky;
- poučení z meziválečného vývoje a hrozba komunizmu;

Marshallův plán

- schválen kongresem v dubnu **1948** – probíhal do **1952** (13 mld. USD – ročně 1% HDP USA; asi 2% HDP příjemců); pro distribuci OEEC, pak OECD;

Studená válka – politické důvody pro liberální ekonomický režim;

- ek.liberalismus a demokracie (?).

Období silných mezinárodních režimů (1951 – 1973)

- **Růst HDP o 5,1%** ročně (4,5% na obyvatele);
- **Růst průmyslové produkce o 6%** ročně (mezi 1951-1973 stejně jako 1800-1953);

Příčiny dynamiky:

- rychlá **obnova** + dostupné nové **technologie, spotřební zboží**;
- **strukturální** přesun k sekundárnímu a terciálnímu hospodářskému sektoru;
- mezinárodní **obchod**;

Německý a Japonský zázrak:

- **konvergence** (+10% Japonsko; Německo a Itálie cca 6%; Francie 5% vs. USA 3,5% a GB 2,8%);

Růst mezinárodního obchodu 1948-1973:

- do 1960 export z 53mld. USD na 112mld. USD - přírůstky **6%**;
- v letech 1960 až 1973 přírůstky **8%**;
- předstih růstu produktu – tzn. **integrace**...

Formování mezinárodního obchodního režimu

26.6.1945 vzniká **OSN**

- *UN Development Programme* (**UNDP** – rozvojové aktivity **DCs**);
- *UN Conference on Trade and Development* (**UNCTAD** – obchod **DCs**);
- *International Labor Organization* (**ILO** – pracovní standardy)

12/1945 **USA** vybídla své spojence k zahájení jednání k uzavření **multilaterální dohody o recipročním snižování cel** na zboží;

- **2 pilíře mezinárodního systému: IMF a WB** (Brettonwoodský sys.) - chybí třetí pilíř pro **obchod a zaměstnanost...**
- **1946-1948:** snaha vytvořit **ITO...**
- **USA, OSN a ECOSOC přijali rezoluci svolávající konferenci k návrhu charty ITO.**

V rámci ECOSOC (OSN) **přípravný výbor ITO:**

- Londýn (1946) – návrh zahájit vzájemná **jednání o odstranění bariér...**
- Ženeva (1947) – práce na **GATT...**
- **Havana – konference (1947-1948)**

1948 – Havana

- Závěrečné setkání v rámci **Konference OSN o obchodu a zaměstnanosti** - závěrečný **akt 24.3.1948.**
- Vypracována **charta ITO** - **první kolo** (Ženeva) jednání Smluvních stran **GATT.**

GATT 1948

- provizorní řešení – **protokol** o provizorním provedení - **30.10.1947** (vstup v platnost 1.1.1948);
- **23 smluvních stran: Vzájemná ujednání (dohoda) + kapitola V. charty: „General Agreement on Tariffs and Trade“;**
- Základní principy: **doložka nejvyšších výhod (MFN)** a **národní zacházení (national treatment);**

Následuje 8 kol mnohostranných obchodních jednání...

3/1948 v Havaně vyjednávání o **ITO ukončeno** – **charta** neúspěšně předložena **Kongresu USA.**

12/1950 **Truman vzdal...**

Kola mnohostranných jednání

- **Ženeva 1947**
 - 45000 koncesí, 10 mld. USD;
 - dopad na 20% obchodu;
- **Anenecy 1949 a Torquay 1950-51**
 - skromný pokrok 5 resp. 8,7 tis koncesí;
 - vyčerpávání systému „výrobek za výrobek“;
 - **nezraňující** položky, kdo již měl cla nízká, neměl co **nabídnout**...
- **Ženeva 1955-56 a Dillon 1960-61** stejná pravidla i problémy...
 - přesto 1947 až 1962 snížení cel o 35%;
- **Kenedy round 1963-67** (62 účastníků):
 - **lineární metoda** – původně snaha o -50%, nakonec **-35%**, AGRI dotčeno minimálně;
 - **rozvojové** země bez požadavku reciprocity;
 - sjednané koncese 40mld. USD, cla na MANU výrobky **na 10%**;
 - přijat **antidumpingový** kodex (zůstávají ostatní NTB);
- **Tokio 1973-79**(102 účastníků):
 - metoda **harmonizace** (vyšší cla byla snížena více);
 - koncese na 125mld. USD;
 - cla na MANU zboží snížena **o 33% na** v průměru **5%**;
 - pokrok v **NTB** a **zemědělství** velmi skromný;
- **Uruguay 1986-94** (123 účastníků)
 - iniciátory EU a Kanada, **WTO** (GATS, TRIPS)
 - přijetí vícestranných dohod všemi (princip jediného závazku);
 - *Ministerské konference: 1996 Singapur, 1998 Ženeva, 1999 Seattle, **2001 Doha**, 2003 Cancún, 2005 Hong-Kong, 2009 a 2011 Ženeva;*

Děkuji za pozornost

Oldřich Krpec

krpec@mail.muni.cz

MVES FSS MU, Joštova 10, 60200 Brno

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ